

Jan Burian

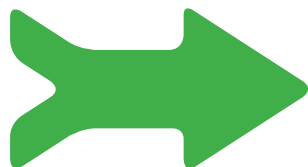
**Výlet
do Portugalska**

aneb

Poetický průvodce na cestu
tam a zpátky

GALÉN

Jan Burian

Výlet do Portugalska

/ aneb
Poetický průvodce na cestu tam a zpátky

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno

© Jan Burian, 2005, 2014

Photos © Jan Burian, 2014

Typography © Luboš Drtina, 2014

© Galén, 2014

ISBN 978-80-7492-113-1 (PDF)

ISBN 978-80-7492-114-8 (PDF pro čtečky)

PŘEDMLUVA K DRUHÉMU VYDÁNÍ

Kdo klepe na dveře, někdo mu otevře

Od dob premiéry D 34 jsem viděl všechny hry, které režíroval E. F. Burian. Všechny hry až do doby, kdy jsem odešel z Čech a Moravy. Nebýt jeho, asi bych nebyl s to režírovat po světě. Otevřel mi oči, srdce, poschované rytmy v mém těle. Můj mistr. Jednou jsem mu zaklepal na dveře a on je otevřel. Objednal si u mě hru o stávkujících ve Francii, ale jeho doba byla už zlá a stávka za vlády Paula Ramadiera skončila. Ze hry zbyl nácrtek, který někoho čeká a asi se nedočká.

Oplátkou zaklepal na mé dveře už v Lisabonu jeho syn Jan. To je přesně ten, který sepsal knížku o zemi, kde nyní žiju, a nyní si vyžádal právem malou předmluvu. Knížka, kterou máte v ruce, je napsaná s mladistvým vzrušením, tak jako s mladistvým vzrušením zpívá písničky, které skládá a hraje. Viděl jsem ho účinkovat v Malostranské besedě a dnes se mi po tom zase zastesklo. Zažil jsem ho v Divadle Na Prádle a znovu radost. Opět jsem si přečetl knížku, která vznikala v roce 2004. Místo abych text jen tak přelétl, přečetl jsem ji od začátku do konce. Mám k ní několik poznámek. Za deset let od doby, kdy vyšla, se v Portugalsku leccos v malém a v menším změnilo, tak jako v celém světě. Nic se však nezměnilo na tom, jak Jan Burian fandí této *exotické* zemi, tomu milému konci světa. Pochopil jsem, že se mu líbí cestovat po světě méně známém, skrytém, ačkoliv on dobře ví, že cestovat je „zdánlivý nesmysl“. Co ovšem zůstalo svěží na výletě do Portugalska, je jeho vášeň poznat lidi, zpovídat je, poznat historii, zpovídat ji, vidět krajiny, fotografovat jakýmsi skrytým aparátem, který neexistuje, ale přináší plody.

Milý čtenáři, moje rada je nečíst nikdy úvody, ale jen doslovy. Tato knížka čeká na doslov definitivnější, ne-li definitivní. Čekám na něj s Janem Burianem, zatímco si pouštím jeho rozpustilo-poetické písničky. V Portugalsku nesvítí stále slunce. Například teď prší. Jsem sám s Burianem v dešti.

*František Listopad
Lisabon, leden 2014*

Do pohybu! / PRAHA—REMEŠ

Diváci v pražské Malostranské besedě se pomalu trousili ze sálu. Sbíral jsem rozházené texty zazpívaných písní a lístky s otázkami, na které jsem během koncertu odpovídal. Poskládal jsem neprodané knížky a cédéčka do tašky, zapnul mobilní telefon, rozloučil se s pořadatelem, nasedl do auta a vyjel do noci.

V deset ráno jsem byl v Remeši. Prošel jsem se ohromeně kolem katedrál a bloudil očima po tajemné fasádě plné světců, zvířat, andělů, strašidel, symbolů a naschválů, kterým jsem ani ve svých padesáti pořad ještě nedokázal za mák porozumět, a mám podezření, že to nesvedu, ani kdybych žil do stovky. Skoro stejně nepochopitelné se mi zdály tři studentky, které se navzájem fotografovaly uvnitř katedrál před vitráží od Chagalla.

Když jsem pak vyšel ven na polední světlo, pomalu mi došlo, že jsem opět na cestě. Zase budu po šest týdnů hrát tu zvláštní hru s vlastní pozorností, kdy se člověk snaží vnímat všechno kolem sebe mnohem intenzivněji než normálně, zapisuje si do paměti i do zápisníku to, co jindy přehlédne, sleduje a fotografuje zdánlivé nesmysly a tiše přehodnocuje, kam se dostal – nejen v prostoru, ale i v čase a v životě.

Občas hrávám ping-pong. Nemám na mysli provozování té činnosti, při které stojíte na plovárně u stolu a hýbete rukou, v níž držíte kus korkové páčky, dopředu a dozadu, druhou ruku máte líně v bok nebo v ní muchláte cigaretu a předstíráte, že sportujete. Pro mne představuje ping-pong namáhavé poskakování, padání, funění, zuřivé třískání

do míčku, chytračivé úskoky, fintičky, točení, taktizování, ale hlavně bezděčné předvídání, kdy tělo dělá pohyby často dřív, než mu to přikáže mozek. Nežřídka se pak stane, že se ocitne právě tam, kde být má: stane se malý zázrak. Základem všech zázraků je pohyb. Být v pohybu a pak se uvidí...

Kdybych byl opravdu k něčemu, nemusel bych se kvůli těmto pocitům vláčet tak daleko. Mohl bych se třeba pěšky vypravit na naši chalupu do Rousínova – anebo, ještě líp, mohl bych zůstat doma jako třeba Marcel Proust a vystačit si s tou nejšílenější hračkou, jež mi byla propůjčena – s vlastní hlavou. Jako Fernando Pessoa! Jenže takový dobrodruh já nejsem. Jsem domácí povaleč, a přesto se občas pro jistotu rozhodnu vyrazit do světa. V cizím prostředí nemusím rozumět všemu, co kdo říká, co se kde píše, co se zrovna vysílá, a tak se můžu lépe soustředit sám na sebe.

Vydat se právě do Portugalska mě napadlo v době, kdy jsem o něm ještě skoro nic nevěděl. Tělo se zase jednou dalo do pohybu dřív, než mu to mozek přikázal.

Pánská jízda / PAŘÍŽ—VIGO

Pár kilometrů před Paříží přistoupil do auta Antonín. Přespal jsem pak v jeho bytě v Rue St. Ambroise v pokoji, z něhož, když se v noci podíváte z okna, vidíte rozsvícenou Eiffelku a jiné pařížské pamětihodnosti. Já jsem ovšem spal jak dřevo. Ráno jsme se prosmýkli ještě úplně prázdnými pařížskými ulicemi a vyrazili k jihu. Antonín patří už léta k mým osobním poradcům. Dosadil jsem ho do této funkce během své první cesty na západ pár dnů předtím, než padla Berlínská zeď. V době, kdy mě Antonín v pařížských restauracích učil jíst sýry a vysvětloval mi, jaký je rozdíl mezi avokádem a artyčokem, opouštěli východoněmečtí turisté na Malé Straně své trabanty a přelézali přes zeď na svobodné území západoněmecké ambasády. V době, kdy mi vyprávěl, jak těsně po konci války sehnali s kamarády pár kanystrů pohonných hmot a vydali se do Německa, aby přivezli do Prahy mého otce, který přežil koncentrák, vykrádali mí socialističtí spoluobčané v malostranských uličkách zmíněná opuštěná plastová auta německých sousedů.

Vrátil jsem se do Prahy, stihl ještě zaregistrovat ostnaté dráty na hranicích – a za pár dnů vypadala Evropa úplně jinak. Hlavně byla konečně na dosah. Dokonce i můj novopečený pařížský poradce začal po více než dvaceti letech pravidelně navštěvovat své rodné stověžaté město, a tak jsme se mohli potkávat častěji. Antonín zná v Evropě kdekoho, a tak začal kromě mne radit i jiným, například slovenské vládě. (Na českou byl tehdy málo „pravicový“.) Na filmových festivalech občas šokoval

nás, porevoluční sametové liberály, když veřejně zapochyboval, že by všechny problémy světové kultury měl vyřešit trh. V následujících více než deseti letech zůstával pořád stejný, měnila se však naše společnost, a tak byl nejen v mnohém pochopen, ale dokonce začal být doceňován. Našeho vztahu se však jeho sláva nijak nedotkla – zůstával stále mým poradcem, ať už pro cestu na Island či do Chile, anebo jen tak, že jsme si povídali, co je nového, a on při tom občas snědl nějaký ten knedlík, který v Paříži nemají.

Když jsem mu prozradil, že se chystám do Portugalska, prohlásil, že abych mohl poznat Portugalsko, musím vidět alespoň kus severního Španělska, a že tam pojedete se mnou, protože si to tam nikdy nestihl pořádně prohlédnout. Bude to pánská jízda, slíbili jsme si.

Naše společná cesta trvala tři dny a tři noci. Profrčeli jsme Bretaní s tím, že si ji necháme na jindy, a jakmile jsme překročili španělské hranice, vyňal Antonín ze svého kapsáře turistického průvodce a jal se mi předčítat vše důležité o krajích, jimiž jsme projížděli. Prohlédli jsme si zbrusu nové Guggenheimovo muzeum v baskickém Bilbau a obdivovali tenhle šperk supermoderní architektury, štědrou kapsu Evropské unie, jakož i zábavnou ceduli ve foyeru, která nás informovala, že můžeme navštívit místní „snake bar“. Chápavě jsme konstatovali, že všechny peníze zřejmě padly na stavbu a na kurzy angličtiny zatím nezbylo. První noc jsme strávili v malém penzionu nad mořem. Dali jsme si večeri a těšili se do velké manželské postele na fotbal.

ŠPANĚLSKO–PORTUGALSKO

Na konci patnáctého století si Španělsko a Portugalsko na základě Tordesillaské smlouvy mezi sebou rozdělily celý svět na dvě poloviny. O necelé dvě století později se pak po šedesáti letech španělské nadvlády tyto země od sebe odvrátily, či spíše, jak se často uvádí, otočily se k sobě zády. Od té doby by mohlo být Portugalsko považováno za ostrov. Z jedné strany bylo obklopeno Atlantským oceánem a z druhé strany Španělskem. Jediný rozdíl mezi jeho sousedy byl v tom, že přes Španělsko se špatně plulo na lodi.

I my s Antonínem jsme se za chvíli otočili zády k sobě, fotbalový souboj mezi odvěkými rivaly nebyl moc pohledný. Portugalci jako by neměli dostatek sebevědomí, Španělé dostatek grácie. Po prvním španělském gólu jsem usnul a ráno se dychtivě vypytał Antonína, jak to dopadlo.

„Dva nula pro Španělsko,“ odvětil bez zaváhání.

Vydali jsme se na cestu, pustili si rádio a dozvěděli jsme se, že to skončilo tři nula. Antonín to vědět nemohl – usnul totiž taky.

Druhou noc jsme spali v hodinovém hotelu na pobřeží. Každý jsme měli svůj vlastní pokojíček, ale televize v něm nebyla. V hodinových hotelích se zřejmě na televizi nikdo nedívá. Měli jsme za sebou krásný den plný zážitků – Guernica, Altamira, Santillana..., Antonín mi překládal ze svého bedekru, já jsem mu pouštěl cédéčka a povídali jsme si o tom, co jsme za jeho osmdesát a mých padesát let nestihli.

Třetí den jsme objížděli galicijské pobřeží po těch nejpomalejších silničkách a vlastně se neustále kochali pohledem na oceán. Bavili jsme se o stáří a o smrti a o všem, na co se bojíte zeptat, až jsme dorazili na konec světa.

Španělé a Portugalci se pyšní každý svým vlastním koncem světa. Přesněji řečeno, Portugalci mají pro jistotu rovnou dva, ale o nich až později. My s Antonínem jsme se nezadržitelně – pomalu, líně a rozkošniccky – přibližovali k tomu španělskému, k mysu Finisterre.

Nebylo skoro nic vidět, skaliska zachvátila mlha, odpojili jsme se od sebe a prožívali si to každý sám. Já jsem se snažil v mlze trochu fotografovat a myslel na své krajany, kteří se sem vypravili na výlet už ve druhé polovině patnáctého století.

KONEC SVĚTA POPRVÉ

Roku 1465 se vydal český diplomat Lev z Rožmitálu na cestu po západní Evropě. Jeho mise měla posílit mezinárodní autoritu českého státu a panovníka Jiřího z Poděbrad. Členem družiny byl i šlechtic Václav Šašek z Bírškova, který tehdy sepsal obsáhlý cestopis. O stejné cestě zároveň referoval i norimberský obchodník a finančník Gabriel Tetzl.

Člověk by si řekl, že byly vytvořeny solidní podmínky pro to, aby historie byla popsána co nejobektivněji. Člověk bývá naivní. Zatímco Tetzeltův německý cestopis vydali poprvé až počátkem devatenáctého století, Šaškovo dílo se ztratilo. Zachoval se jen jeho latinský „překlad“ od olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic, který si dal dost záležet, aby „potlačil husitský ráz cesty“, a cestopis zřejmě podstatně vykostil. Z latiny jej pak přeložil J. E. Horký do němčiny a v roce 1824 vydal spolu s cestopisem Tetzeltovým v Brně. Toto vydání se údajně dostalo do rukou Aloisu Jiráskovi a ten zkázu původního díla dokončil. Propasíroval je přes plátno polopatického nacionalismu, přimíchal špetku mdlé fantazie a vše označil nálepkou „Z Čech až na konec světa“. V této formě se pak s cestou Lva z Rožmitálu seznámila v mnoha vydáních česká veřejnost.

Dlouho předtím, než jsem se vydal na cestu, jsem si nanosil na stůl všechny dostupné verze příběhu a několik večerů se bavil tím, že jsem porovnával, jak se od sebe liší. A to jsem ani neměl k dispozici ztracený originál od Václava Šaška... Nejnítěrněji se mne dotklo, když Jirásek z důvodů mně naprosto nepochopitelných nechal ve své verzi zemřít šlechtice jménem Burian ze Švamberka. Můj jmenovec prý na zpáteční cestě onemocněl jakousi zákeřnou chorobou a byl ponechán napospas osudu v jednom kastilském klášteře.

Šašek napsal (dle latinského překladu, str. 87, vydání z r. 1890):

„Když se uzdravil a do vlasti navrátil, velebil laskavost, s jakou jej ošetřovali a celým Španělskem až na hranice francouzské dovezli.“

Jirásek napsal (str. 84, vydání z r. 1945):

„Smutně se pan Burian s námi loučil hlavně proto, že musil sám v cizině zůstat, a nám ho bylo také líto, poněvadž jsme mu dobře netušili. A také jsme se nemýlili; nebo pan Burian se více do Čech nevrátil. Zemřel tam v tom španělském klášteře. Škoda ho, byl to statečný pán, myslí udatně!“
Beru si to, Jirásku, osobně!

Výprava Lva z Rožmitálu se zřejmě (neboť se v tom shodují všechny prameny) setkala i s portugalským králem a pobavila ho tím, že si jako

dar vyžádala dva mouřeníny. Navštívila i „konec světa“. Cesta na mys Finisterre vedla z jihovýchodu z portugalského území, ale místo, kde Češi stanuli tváří v tvář živlu a jako většina suchozemců byli uchváce- ni silou přírody, patřilo Koruně španělské. V rámci tradice mystifika- cí a omylu je ovšem dodnes řada novinářů a tvůrců rychlokvašených reportáží schopna napsat, že výprava dorazila až na *Cabo da Roca*, nejzápadnější portugalský a také evropský mys. Tak pozor na to, ko- legové...

Lidé, cestující do tohoto místa, vidí na pobřeží asi v polovici cesty loď v kámen proměněnou s vesly, s veslaři a s jinou lodní výstrojí. Vypravuje se o tom, že na té lodi tam připlul Kristus s Matkou svou. Když potom z lodi vystoupili, šli na onu horu, zvanou Tmavá Hvězda, a založili tam kostel panenské Rodičce Boží, který tam stojí dodnes.

Pod tím kostelem je rozsáhlá ves, které říkají Finisterre, tj. konec světa, protože za ní není již nic jiného než vody a širé moře, jehož hranic nezná nikdo vyjma samého Boha.

(Václav Šašek z Bířkova: *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*, přel. Bohumil Mathesius, 1951)

VZHŮRU DO PORTUGALSKA!

Duchovním vrcholem naší mise byla určitě návštěva slavné katedrály v poutním místě Santiago de Compostela. Pro mne však byla možná ještě cennější mnohá drobná tajemství, která mi můj poradce během naší pouti prozradil a jež si ponechávám pro nějakou jinou, mnohem osobnější knihu. Anebo vůbec jen tak do dalších let...

Materialistickým vyvrcholením výletu byla bezpochyby hostina v restauraci ve Vigu, kde jsme se rozloučili. Antonín pak brzy ráno nasedl na vlak a pěkně pomaličku si projel celý ten náš obrovský kus Španěl- ska zase zpátky, tentokrát po železnici.

Já jsem se ráno navzdory všem nesrozumitelným orientačním cedulím a nelogickým směrovým značkám vymotal z města a zamířil k hrani- cím svého vysněného Portugalska.

Pár kilometrů před hranicemi jsem píchl. Kdybych byl v té době znal Wendersův film *Lisabonský příběh*, považoval bych to nejspíš za nějakou osudovou souhru náhod, ale já ho ještě neviděl, a tak jsem to bral normálně, zajel do dílny, nechal auto opravit a pokračoval v cestě.

Tajemství neubývá / PORTO

Když Jorge Colaço získal zakázku vyzdobit nádraží São Bento v Portu malovanými modrobílými kachličky, nečekal ho snadný úkol. Ani ne tak po stránce řemeslné: byl mistrem svého oboru a pomalovat dvacet tisíc *azulejos* pro něho technicky nemohlo představovat problém. Spíš se mohl potýkat s duchovní stránkou věci, s otázkou, jak to udělat, aby na jeho díle nebylo znát, že vznikalo v neradostné době všeobecného národního rozvratu.

Základní kámen ke stavbě nádražní budovy na místě někdejšího kláštera položil v roce 1900 král Karel I. Práce nebyly ani v polovině a panovník podlehl atentátu. Monarchie se hroutila. Poslední představitel braganské dynastie Manuel II. v roce 1910 potupně odplul na britské jachtě k Gibraltar. Republika se rodila v křečích, pokusy o demokratickou vládu občas vystřídala diktatura. Stoupala inflace. Tři čtvrtiny obyvatelstva byly negramotné. Jen v roce 1912 emigrovalo z pětapůlmilionového Portugalska sedmdesát sedm tisíc lidí. Dlouholetí spojenci – Britové – intrikovali v Africe, kdysi mocná koloniální říše se otřásala...

Jorge Colaço by býval mohl klidně podlehnout „blbě náladě“ a vymalovat na stěny nádraží nějakou slavnou národní porážku. My Češi, experti na sebetřýznění, bychom mu mohli jít příkladem – pyšníme se Maroldovým panoramatem bitvy u Lipan, kocháme se ztvárněním prohraného boje se Švédy v třicetileté válce. Hrdý Portugalec Colaço ovšem

přišel v čase nepohody s dílem nadčasovým. A tak *azulejos* na severní stěně nádraží představují dvě scény oslavující zrod portugalského státu ve dvanáctém století, na jižní straně připomínají příjezd královské rodiny Jana I. a jeho anglické manželky Filipy Lancasterské do Porta a dobytí muslimské Ceuty pod vedením jejich třetího syna Jindřicha Mořeplavce. Ještě zbylo pár kachlíčků i na oslavu technického pokroku v dopravě a krásy krajiny kolem řeky Douro, kde se rodí portské víno. Nádraží dokončili v roce 1916 krátce předtím, než bylo Portugalsko vehnáno do první světové války. Válka pak skončila, inflace se uklidnila, přehnal se další válka a přešly i časy salazarovské diktatury, definitivně se rozpadla portugalská koloniální říše a země vstoupila do Evropské unie. Člověk třetího tisíciletí dává nadčasovosti za pravdu, když obdivuje modrobílý puvab umělcova díla.

S EIFFELKOU NA BOKU

V době těsně po zahájení stavby nádraží São Bento přisupěl vlakem za srpnového vedra do Porta i Čech Dr. Jiří Guth-Jarkovský. Tento proslulý znalec a propagátor společenské etikety popisuje ve své knize *Za horama pyrenejskýma* (1902), jak ho místní povětrnostní podmínky přinutily v kupé „se uvolnit způsobem na chladnou veřejnost severanskou se nehodícím“. Zřejmě si ve čtyřicetistupňovém šílenství povolil kravatu.

Já jsem vjel do Porta klimatizovaným renaultem v září, kdy už teplota nepřesahovala třicet pět stupňů Celsia. Sto roků po návštěvě mého předchůdce bylo portugalské léto výjimečně teplé a suché, celá Evropa sledovala zpravodajství o tamních velkých požárech a experti předpovídali mimořádný ročník vína.

Nádraží São Bento jsem našel ve stavu rekonstrukce, ze slavných *azulejos* byla odkryta jen malá část, a než jsem zaparkoval v jedné z podzemních garáží, párkrát jsem se ve městě pořádně zamotal a zjistil, že se vlastně přebudovává celé. Kousek nad nádražím byla zavřená i katedrála, žádný plánec městských komunikací neodpovídal skutečnosti a nejspolehlivějším ukazatelem, jak se v Portu zorientovat, by asi byly

lišejníky na severních stranách stromů, kdyby tu nějaké rostly. V případě, že byste se chtěli ptát místních obyvatel, co se to ve městě vlastně děje, vysvětlili by vám, že se staví metro nebo že se připravují na mistrovství Evropy ve fotbale. Někteří škarohlídi podotýkají, že Porto je takhle rozkopané už mnoho let a metro nebo fotbalová slavnost jsou jen dalšími z řady vhodných konverzačních obrátů, jimiž se to dá nějak zamluvit.

Za pár dní jsem si na ten chaos zvykl. Stejně jsem ale nejčastěji chodil pěšky a nechal se okouzlovat symfonií keramiky na fasádách domů a všudypřítomného železa. Středem dění v Portu byla zřejmě odedávna řeka Douro. A její dva břehy spojovaly nejdůležitější stavby – mosty. Až do roku 1991 vyjížděly z nádraží São Bento vlaky přes Douro po mostě *Maria Pia*, prvním velkém díle francouzského architekta Gustava Eiffela. Dvoučepový mostní oblouk, který nese jednokolejní železniční trať, vznikl během dvaadvaceti měsíců v letech 1876–1877 a nadchl i básníky, pro které se stal „bruselskou krajkou“ či „Eiffelkou na boku“. I můj předchůdce se nechal okouzlit:

Je to asi nejodvážnější most, jaký kdy stvořily lidské ruce vůbec a Eiffelovy zvlášť. Ani téhož inženýra známá věž pařížská nezdá se ti tak smělou a odvážnou jako tento obrovský oblouk, rozeprtý od jedné skály ke druhé, který se chvěje teď, když vlak jede po těchto železných čtyřdesátinách kilometru, jako trpělivost člověka trpícího, napjatá na svoje maximum. Tají se mi dech a čekám, až to všechno praskne a já s milionem a čtyřmi sty padesáti tisíci kilogramy železných prutů poletím dolů. Ale most stojí už 22 let a nebylo asi příčiny, proč by se tenkrát v tom srpnovém, teplém večeru řítil do vod, těžkých a hlubokých jako činnost říšského poslance.

(Jiří Guth–Jarkovský: *Za horama pyrenejskýma*)

Dominantu starého města však tvoří jiná strhující železná konstrukce – dvouúrovňový most krále Ludvíka I., který byl zkonstruován o pár let později Eiffelovým společníkem, Belgičanem Théophilem Seyringem. Sto sedmdesát dva metry dlouhý mostní oblouk se klene téměř

čtyřicet pět metrů nad řekou. A pak tu jsou ještě další železné klenoty – stará slévárna na *Praça do Infante D. Henrique*, lanovky, tramvajové koleje, zdobená balkonová zábradlí, mříže, klepátka u dveří a kliky...

Azulejos na městských fasádách, to je něco jiného než honosná modrobílá výzdoba kostelů, radnic či nádražních budov. Jednoduché plochy různobarevných kachlíků, někdy dokonce s reliéfním vzorem, představovaly velkou módu, kterou zavedli navrátilci z Brazílie v devatenáctém století – praktický a přitom levný způsob, jak si vyzdobit obydlí a pak i celou ulici, čtvrť či město. Zděné fasády téměř zmizely a člověk je na každém kroku překvapován keramickými stěnami s nevšedními odstíny zelené, modré, hnědé, ale i růžové či žluté barvy, neopakovatelnou pestrostí kreseb kvítků, ornamentů a všelijakých pitoreskních detailů. Zvláštním uměleckým žánrem jsou pak důmyslně zasklené světlíky, domečky na domech nazývané *clara-bóias*, které si ve dne světlo berou a v noci se naopak samy stávají jakýmsi rozsvícenými lucernami. K tomu všemu sem tam přibude nějaká socha, soška nebo ozdůbka, balkonové květiny – a nezapomeňme na vsudy přítomné pověšené prádlo...

Skoro bych se vsadil, že na starém městě a zvláště ve čtvrti zvané Ribeira na nábřeží Doura nenajdete nevkusný dům. Nejméně hezké jsou tam v kavárně na náměstí červenobílé slunečníky s reklamami na pivo. Tady – v hlavním městě portského vína...

CAFUNÉ?

Eva mi vyprávěla, že když bylo jejímu moravskému tatínkovi smutno, její portugalský muž Paulo ho zničehonic přátelsky pohladil po zádech. Tatínek se vyděsil a řekl prý zeťovi: Tak tohle už mi nikdy nedělej!

„U nás v Česku máme pořád jeden od druhého velký odstup,“ dodala Eva. „V Portugalsku se lidi navzájem častěji dotýkají.“

Pro různé druhy hlazení tu prý mají rozličná pojmenování: *festinha*, *coceguinha*, *acarinha*, na hlavě *cafuné*. Za pár dní se dovím, že *cafuné* je údajně výraz, který teď mezi Portugalci zdomácněl díky brazilským telenovelám.

Nevím, nikdy jsem žádnou telenovelu neviděl. Řekl bych, že Eva a Paulo také ne. A doufám, že je i víc Portugalců, kteří nikdy neviděli žádnou brazilskou telenovelu... Také někteří Brazilci se na ně určitě nedívají. Nejspíš ale stejně i my, co se nedíváme, budeme nakonec hovořit slovníkem telenovel.

Proti *cafune* v praxi bych ovšem nic neměl. Jsem už týden daleko od domova. I když ani já nevím, co bych dělal, kdyby mě Paulo zničehonic pohladil po hlavě...

Do pivních slunečníků v kavárně na *Praça da Ribeira* pražilo polední slunce, občas se náměstíčkem prořvala mohutná motorka nebo se rozječely naléhavé klaksony nespokojených řidičů, kteří nemohli projet. Z auta stojícího uprostřed uličky byl vykloněný člověk a rozprávěl s někým na chodníku.

„To hlazení mi v Praze chybí,“ řekla Eva. „Pracuju tam už pět let s lidmi v jednom ateliéru, ukazuju jim svoje fotky, do kterých dávám duši, a náš vztah pořád zůstává na úrovni – tohle já ti nemůžu říct, protože bys mi pak třeba ten nápad ukradla...“

„Tady to tak není?“

„Možná v Lisabonu, ale když jsem byla tady v Portu na škole Belas Artes, zdálo se mi, že zdejší lidi nemají tak velké ambice. Spíš si rádi užívají. U nás se na škole jede občas i přes noc a přes víkendy. Tady se chodí na kafe a nespěchá se.“

„Jak jste se poznali?“

„S Paulem? Na mejdanu. Už jsem z Portugalska chtěla odjet a utratit všechny peníze z grantu někde v Maroku. Když jsme se potkali, měli jsme oba za sebou dost mizerný zkušenosti s partnery, a tak nám připadalo, že se stal zázrak. Toužili jsme tomu zázraku uvěřit, ale tušili jsme, že když se rozdělíme, může to krachnout. Tak jsme se za tři měsíce vzali. Paulo byl pak nějaký čas v Česku, ale nelíbilo se mu tam, nikoho tam neznal a upnul se na mě. Mně to samozřejmě vadilo, cítila jsem, že nemůžu dýchat. To byla zatěžkávací zkouška. Teď je tady v Portu a já dodělávám v Praze školu. Uvidíme. Jsme jiní.“

„V čem?“

„Paulo mi třeba neustále vyčítá, že řeším nějaké podvědomé věci – teď mě zrovna zajímá alchymie, symboly a tak. A on říká: Co se v tom rejpeš?“

„Není to spíš povrchnost?“

„Nevím, možná. Oni tu dělají všechno hlavně srdcem. Teď si například stěžují na polské muzikanty, kteří sem přijíždějí, že zkoušejí osm hodin denně. Paulova kapela zkouší tak jednou za tři dny. Hrajou z radosti, nemyslí na to, že když budou dřít, tak se jim to pak nějak vrátí, třeba i v penězích.“

S Evou a s řadou dalších lidí, kterým důvěrně říkám „průvodci“ a většinou je v duchu oslovuji křestním jménem, jsem se seznámil v rámci příprav na cestu. Někteří z průvodců se mě snažili předem upozornit na to, co mě v Portugalsku čeká, abych nebyl šokovaný. A tak když jsem pak potkal na ulici paní, která nesla tašku na hlavě, anebo když si přede mnou nějaký pán hlasitě odplivl, jen jsem si řekl: Aha, to je ono! A získával jsem pocit jistoty, neboť věci vypadaly tak, jak vypadat měly. Třeba když jsem spatřil nejvyleštěnější boty na světě a jejich majitele v zářivé bílé košili s nejpečlivěji uvázanou kravatou v obleku, jehož dokonalost předčil jen účes nositele, automaticky jsem se začal radovat, že jsem opravdu v Portugalsku.

Podobné to bylo i s počasím. Bylo krásně a mně se vybavila instrukce jedné z mých českých průvodkyň:

„Pocásí je pro vnímání krásy Porta strašně důležité! Když je tam hezky, musí to město každého uchvátit.“

Rozhodl jsem se, že se poddám svému štěstí a nebudu si zatěžovat hlavu představou o tom, že by se počasí mohlo zhoršit, že by třeba mohlo být sychravo a zima. Komfortním podmínkám se člověk rád přizpůsobí...

DRŠŤKOŽROUTI A VEGETARIÁN

Porto je pro cizince i pro mnohé domácí především městem vína, kde se hraje skvělý fotbal. Porto (z latinského slova *portus* – přístav) je ovšem také místem, kde se zrodilo jméno celé této země. Na levém břehu

Doura, kde se to dnes jmenuje Vila Nova de Gaia a najdete tam nejvíc sklepů a sklípků se slavným mokem, se kdysi rozkládalo městečko *Cale* (z řeckého *kalos* – krásný). Když křesťané vyhnali Maury, vzniklo tu v roce 1095 hrabství *Portucale*, základ pozdějšího Portugalského království.

Byl to portský přístav, ze kterého vyplula v roce 1415 první ze slavných zámořských výprav, na níž Portugalci dobyli marockou Ceutu. Tehdy poprvé ochutnali ovoce vítězství...

Pro město měl začátek objevných cest za následek zejména zvýšenou konzumaci vnitřností (*tripas*), neboť maso, které se dalo nasolit, odplulo s dobrodruhy do světa. Novináři dnes s oblibou uvádějí, že obyvatelům Porta se říká *tripeiros* – pojídači vnitřností nebo také dršťkožrouti.

S obavami jsem se proto tázal číšníka, zda mají něco bez masa.

„Máme vegetariánské menu – dýňovou polévku, pizzu a zmrzlinu.“

Radostně jsem si to objednal. Někteří vyhraněnější přátelé mě totiž před cestou varovali, abych do Portugalska vůbec nejezdil, pokud nemám patřičně vřelý vztah k vínu a nejím maso či plody moře.

„Budou si myslet, že jste nemocný,“ řekl mi jeden z nich. „Jídlo je v Portugalsku moc důležité, nejen pro potěšení, ale také pro práci. Obchodní jednání se většinou odehrává v restauraci. Nedovedu si představit, jak se chcete Portugalcům přiblížit, když s nimi nebudete konzumovat jejich jídlo.“

Jeho nadřizený příkyvoval a já už tehdy v Praze z jejich slov cítil tu přesvědčivou sílu a vůni obchodních jednání v Portugalsku.

Moje obchodní jednání měla dosud poněkud odlišnou příchuť: Zatoužil jsem po portugalském mobilním telefonu. Ve velkém nákupním centru v Portu má kancelář OPTIMUS, jeden ze tří místních operátorů. Koupil jsem si kartu, obdržel místní telefonní číslo a oranžovou knížku s pokyny, jak telefonovat. Moc mi to nevyhovovalo, umím portugalsky sotva pozdravit, a tak jsem požádal o anglický překlad. Neměli ho, dali mi ruský.

Při kávě jsem otevřel příručku a četl: „Usluga Voice Mail nezvoljajet Vam prinimat' zvukovyje soobščeniija tagda, kagda vaš mobyl'nyj t'elefon nachoditsja vně zóny dějstvija anteny, vyključen ili kagda vy n'ě možeť padajti k t'elefonu...“

V tu chvíli ke mně z vedlejší restaurace dolehly tóny „zaručeně pravého, nefalšovaného portugalského *fada*“ – ruští pouliční muzikanti zpívali japonským turistům *Oči čornyje...*

Šel jsem se raději projít.

MÁTE TO TU PĚKNÉ

Dům číslo 144 na *Rua das Carmelitas* má noblesní bílou zdobenou fasádu s dvěma postavami dívek symbolizujícími vědu a umění a velkým hnědým nápisem LELLO & IRMÃO. Proslulé knihkupectví. Člověk vejde z rušné ulice přímo do království fantazie. Interiér je celý dřevěný, vykládané stěny, stropy i podlaha, na stropě secesní vitráž, galerie s vyřezávaným zábradlím, všude sloupky a novogotické ozdůbky, noblesní červené schodiště. Všechno dokonale sladěno, jen ty knihy to tu trochu esteticky narušují, ale s tím nic nenaděláte. Člověk se posadí na křehkou židli a může si tu chvíli číst, pokud mu ta nádhera kolem neubírá na soustředění. Současný pan majitel, pokračovatel slavného rodu José Manuel Lello se ale snaží, aby z jeho obchodu nevyprchal život. „Budoucnost knihkupectví leží teď v rukou všech, kteří mu dovolí stát se součástí jejich každodenního života,“ píše v knížce, kterou jsem si koupil, abych mu v tom pomohl.

Když se v roce 1906 tato slavná budova otvírala, psalo se o tom nejen v Portu a v Lisabonu, ale dokonce i za oceánem – v Riu a v São Paulu. Slavnosti se zúčastnily nejrůznější celebrity, mezi nimi i básník a fejetonista Guerra Junqueiro, kterému tehdy bylo pětapadesát. Mohl být spokojen – na sloupech mezi dřevěnými reliéfy s portréty již zemřelých portugalských spisovatelů byla mimo jiné i jeho busta. Představuji si, jak mistr přijde do obchůdku, spatří se vytesán na čestném místě mezi velikány literární historie, skromně se usměje a dělá jakoby nic. Jen před odchodem nenápadně zkontroluje, zda

mají dostatečnou zásobu jeho děl a jsou-li vystavena na těch správných místech.

„Máte to tu pěkné,“ praví, potřásaje majiteli pravicí. „Pokračujte.“

Ale takhle se to asi nestalo. Guerru Junqueira popisují dnes literární historici jako rozporuplnou osobnost. Vyčítají mu nepůvodnost a myšlenkovou plytkost. Mne zaujal tím, že jeho epická skladba *Osvobozený Prométheus*, v níž prý chtěl ukázat smíření víry a rozumu, zůstala nedokončená. Bylo by to s ním jistě horší, kdyby to dílo za každou cenu dokončil. Kromě toho měl zajímavé postřehy:

„Španělský Kristus se zrodil v Tangeru; je to Kristus africký a nikdy neopouští kříž, na němž zbrocen krví přebývá; portugalský Kristus si hraje s vesničany na poli, svačí s nimi a kříž na sebe bere jen tehdy, když musí učinit zadost povinností, které má za úkol.“

PRAVDA JAKO ÚSKALÍ ROMÁNU

Z knihkupectví není daleko do vězení. Portske vězení je dnes přebudováno na muzeum fotografie a my jsme tam šli s Evou. Je fotografka a přemýšlí o tom, že se v Portugalsku usadí, tak aby věděla, kam případně jednou nosit své fotky...

Budova vězení a soudního dvora se začala stavět deset let poté, co Lisabon zasáhlo velké zemětřesení, v roce 1765, ale záhy došly peníze, a tak z původních velkých plánů sešlo. Sloužila pak svému účelu až do „karafiátové revoluce“ v roce 1974. Jednotlivé cely nesly jména světců – Svatý Antonín a Svatá Anna pro muže, Svatá Tereza pro ženy a Svatá Rita pro nezletilé. Káznice byla pod ochranou svatého Viktora atd.

Každá věznic je z historického hlediska zajímavá a osudy vězňů, to jsou romány. Také Porto má své slavné trestance – rebelující důstojníky, profesora medicíny obviněného z úkladné vraždy svého synovce, zloděje Josého de Telhadu, místního Robina Hooda, ale také vůdce konzervativní strany Pita Bezerra či novináře, lumpy i oběti justičních omylů. Nejslavnějším vězněm byl ovšem Camilo Castelo Branco, jeden ze spisovatelů, kteří byli posmrtně vyřezáni do dřeva a umístěni do knihkupectví Lello & Irmão.

Camilo Castelo Branco aneb Co se dá zažít od roku 1825 do 1890:
Narození (jako nemanželské dítě), smrt matky (když mu byl rok), smrt otce (v deseti), vzdělávání (díky faráři), vesnický život, potulky, první svatba (v šestnácti letech), dítě, smrt dítěte, smrt ženy, pokus studovat medicínu, únos druhé ženy, krátké vězení, další dítě, opuštění druhé ženy, účast v povstání, první literární pokusy, pověst lva salonů, vydání prvních básní a satiry, milostné zápletky, život s jeptiškou, souboj se synem jedné z milenek, láska ke snoubence a později k ženě bohatého navrátilce z Brazílie Aně Plácidové, pokus stát se knězem, uznání na poli literatury, útěk s Anou Plácidovou, soud, finanční problémy, život na útěku, žalářování v Portu, kde napsal svůj nejlepší román a kde ho navštívil král Pedro V., zproštění viny a propuštění, finanční problémy, psaní na objednávku, jmenování vikomtem, fyzické útrapy, legalizace sňatku s Anou, nuda, nadprodukce, ztráta zraku, sebevražda...

Pravda bývá někdy úskalím románu.

(Camilo Castelo Branco)

Říká se, že Castelo Branco je spisovatelem jednoho díla, ačkoli po sobě zanechal desítky knih básní, fejetonů, románů a dramát. Živil se většinou psaním na objednávku, a tak jednou vytvořil román opěvující katolickou morálku, zatímco na přání jiného vydavatele psal dráždivé provokativní příběhy. V portské věznici v cele svatého Jana mu stačily dva týdny na *Zhoubnou lásku*, jejíž námět prý objevil v soudních spisech. Tragický milostný příběh šestnáctiletého Romea (Simão) a o rok mladší Julie (Teresa), pocházejících ze dvou zneprátelených rodin z kraje Minho, je považován za jedno ze základních děl portugalské literatury. „Jak jste to mohl číst?“ ptali se mne někteří studenti literatury, když jsem jim prozradil, že to bylo první dílo, které jsem přelouskal z hromádky klasiky zakoupené po antikvariátech. „Bavilo mě to,“ odpovídal jsem a pobaveně pozoroval, jak ztrácím u mládeže intelektuální kredit. Když si člověk občas mezi dva Pessoy vloží jednu *Zhoubnou lásku*, dostane ten sendvič portugalské literatury teprve ten správný říz...

Snad jediná zásada, jíž se může muž řídit, je tato: „V každé ženské bytosti jsou čtyři nepochopitelné ženy, střídající se v myšlení, a které přitom jedna druhou popírají.“ Tahle pomůcka je spolehlivá, ale rovněž ne dokonalá. Je zde Teresa, která se zdá být jen sama sebou.

(Camilo Castelo Branco: *Zhoubná láska*)

Neměl se v tom tolik babrat, řekl by Paulo...

TŘI JÍZDY AUTOBUSEM

Na portském Václaváku zvaném *Avenida dos Aiados* to vypadalo skoro jako na tom pražském, jen socha jezdce na koni, v tomto případě krále Pedra IV., se nachází v jeho dolní části. Možná se mi začalo stýskat po domově, ale od chvíle, co jsem se tu poprvé ocitl, jsem tomu místu v duchu jinak než Václavák neříkal. Dost k tomu pocitu přispěly i chodníky, které jsou v Portugalsku vydlážděny stejnými kostkami jako u nás v Praze na Malé Straně či na Starém Městě. Vzorce skládané z šedomodrých a bílých dlaždiček jsou ovšem mnohem promyšlenější a svítí novotou, jako by je někdo přes noc tajně drhnul rejžákem. Snažil jsem se vybavit si ty nově opravené chodníky ve Valdštejnské ulici poblíž budovy Senátu a spatřil v duchu jen jakési zašlapané, zašlé, zašedlé a zašpiněné chudé příbuzné... A tak jsem se skláněl nad chodníkem a odebíral ty důmyslné portské vzorky do svého fotoaparátu. Po chvíli jsem zaregistroval lehce podezřívavé pohledy kolemjdoucích – tohle by tu asi Guth-Jarkovský nezkoušel...

V Portu dodnes jezdí staré tramvaje velmi podobné těm, jimiž jsem se jako dítě dopravoval přes Prahu do hudební školy ve Štupartské ulici. Mají krabicovitý tvar, plošiny a kladky, chodí v nich průvodčí s koženou brašnou, zvoní a cvakají lístky. Jako by se mi splnil sen o návratu do dětství. Rozvzpomněl jsem se i na opilce, kteří se stejnými vozy u nás vraceli v noci z flámu, kouřili na plošině a močili do otvoru, kudy jindy za mrazivých jízd sypal strojvůdce písek na koleje, aby to lépe brzdilo. I tady v Portu už tramvaje patří spíš do světa turistů než domorodců, ale stále ještě jsou svébytnou součástí městského dopravního systému.

Na cestu do muzea současného umění Serralves jsem se však chtěl vydat autobusem. Další podobnost s Prahou: nemohl jsem sehnat lístky, protože trafikanti poblíž zastávky u informační kanceláře je neprodávali. Zřejmě by z prodeje lístků jako u nás neměli žádnou provizi, říkám si. Nakonec jsem ve třetím stánku lístky samozřejmě sehnal a postavil se na zastávku. Autobus přijel, zastavil opodál, otevřely se dveře, vystoupili lidé. Raději jsem popošel a nastoupil, aby mi neujeli. Držel jsem v ruce jízdenku, chtěl si ji někde procvaknout, ale nebylo kde. Spolucestující se na mne zkoumavě dívali, byli tam dva řidiči a jeden z nich mě vykázal z autobusu takovým způsobem, že jsem si připadal jako obtížný hmyz. Snažil jsem se na něj usmívat, dělal ze sebe ještě většího turistu, než jsem byl, ale nezabíralo to. Udiveně jsem vystoupil a vrátil se asi deset metrů zpátky na zastávku. Konečně mi došlo, jak nedisciplinovaný účastník hromadné dopravy jsem – musím přece počkat, až se v autobuse řidiči vystřídají, vozidlo popojede o deset metrů a otevřou se přední dveře! Teď můžete nastoupit, pokynul mi velitel vozu. Označil mi lístek a autobus se dal do pohybu. Pořádek musí být...

Muzeum současného umění Serralves navrhl nejslavnější současný portugalský architekt Álvaro Siza Vieira, rodák z Porta. V nádherné zahradě jsem si nasbíral žaludy a pobavil se různými instalacemi. Uvnitř v prodejně se mimo jiné prodávaly originály zdobených *azulejos*. Ty od Vieiry byly nejdražší – jeden kachlíček stál šedesát eur. Asi bych si je na baráček nedal... Žárlivě jsem si ovšem prohlížel drahé publikace o moderním portugalském umění. I ty budou patřit někomu jinému...

Má druhá jízda portským městským autobusem začala daleko od centra a uvnitř vozu bylo poloprázdno. Neblikala tam světelná tabule se jmény zastávek jako minule. Neblikalo tam nic, bylo vedro a prostor pro cestující se pozvolna zaplňoval. Když přistoupila starší paní, vstal jsem a pustil ji sednout. Poděkovala a téměř okamžitě se dala do řeči s dalšími třemi sedícími dámami. Vypadalo to, jako by se znaly odjakživa. Hlučně probraly rodinný život, živě při tom gestikulovaly a kývaly

hlavami. Autobus náhle zastavil, řidič se naklonil ze své kabiny do vozu a důrazně prohlásil, že cestující nesmějí otvírat okna, když je tu klimatizace! Pořádek musí být.

Má třetí jízda portským autobusem: Byla noc. Vozidlo se řítilo úzkými uličkami předměstí Porta. Nebyla v něm ani cedule s nápisy zastávek, ani klimatizace, zato z reproduktorů vyřvával pravý nefalšovaný americký jazzband! Několikrát se mi zdálo, že se do další uličky už nemůžeme vtěsnat, představoval jsem si, co všechno na nás za zatáčkou číhá – od kamionu s uhlím až po mateřskou školu na vycházce. Ale byla přece noc, děti spaly a na ulicích nikdo. Uklidnil jsem se – některé ulice na předměstí tu zřejmě slouží jako autodráha pro městské jazzující autobusy. Uvnitř jsme kromě řidiče byli jen tři – Eva, Paulo a já. Jeli jsme se povyrazit do nočního Porta. Do lunaparku už jsme nemuseli, horskou dráhu jsme absolvovali právě teď...

VZKŘÍŠENÍČKO SOBOTNÍ NOCI

To odpoledne jsem usnul na návštěvě. Nebylo to uprostřed hovoru, u stolu či v koupelně, naštěstí jsem byl předtím uveden do hostinského pokoje a bylo mi doporučeno, abych si chvílku zdřímł, neboť za prvé se to v Portugalsku odpoledne dělává a za druhé jdeme večer na flám. Nedal jsem se dlouho pobízet, měl jsem za sebou těžké chvíle hledání Paulova domku ve čtvrti Gondomar a byl jsem z toho zážitku úplně vyřízený.

O tom, jak je těžké řídit v této zemi automobil, bude ještě jistě mnohokrát řeč. Zatím postačí, když zodpovědně prohlásím, že Portugalci řídí ještě hůř než Češi a že z laskavých a vstřícných bytostí, jakými jsou kdekoli jinde (snad ještě s výjimkou úředních budov), se usednutím za volant mění v nebezpečná, agresivní a nekomunikativní individua. Za volantem nemají slitování s nikým a s ničím, dokud se provoz nezastaví a ty strašné chemické sloučeniny se z interiérů jejich aut a mozků neodpaří. Jako bouchnutím čarovných dvířek se pak opět změni v milé a přátelské tvory, mnohem přátelštější, než si my Češi, chladní severané Balkánu, umíme představit.

Domluvili jsme se s Evou, že až vyjedu z centra Porta, zavolám a Paulo mě bude mobilem navigovat až k nim domů. Často touto metodou postupujeme v Čechách s různými pořadateli, když jedu hrát na koncert do města, kde to neznám. Funguje to znamenitě a navíc je při tom někdy i dobrá zábava. Tentokrát tato metoda zklamala. Především jsem Paulově angličtině v telefonu dost dobře nerozuměl. Eva, která si občas po mých úpěnlivých prosbách vzala sluchátko, mi zase neuměla poradit, protože to tam přece jen tak dobře neznala. Držel jsem mobil v jedné ruce, druhou rukou jsem řídil. Když jsem zpomalil, začali na mě všichni portugalská řidiči najednou troubit. Především proto, že jsem zpomalil. Také proto, že mám v ruce telefon a nejspíš se dobře bavím. Ale v zásadě hlavně proto, že jsem cizinec, padesátiletý běloch, heterosexuál... Za toho všeobecného troubení jsem Paulovi rozuměl ještě hůř a orientovat se bylo mnohem obtížnější. Navíc nešlo zastavit ani se otočit. Přesto jsme se nějak domluvili, že se sejdeme u radnice ve Valbomu, v sousední městské části. Já jsem samozřejmě nevěděl, jak to tam vypadá, co hledám, a nepochopil jsem to ani tehdy, když jsem se pokusil zeptat kohosi z chodců. Nakonec jsem spatřil Evu s Paulem v místě, kudy jsem už několikrát zoufale projížděl... Byl jsem na dně. Divoký a zoufalý výraz mi z obličeje zmizel až po skvělém sýru, který si Paulo přivezl do Porta z domova – z dalekých Azorských ostrovů, kde se narodil. Byl to sýr pašovaný, nelegální, neprošel testy Evropské unie – prý kvůli bakteriím. Ty mu nejspíš dávaly tu úžasnou uklidňující chuť. Anebo to bylo tou skvělou rajčatovou omáčkou? Nevím. Každopádně jsem pak usnul, jako když mě do vody hodí, a hodilo by se napsat, že se mi zdálo o širokých dánských silnicích plných usměvavých řidičů a velkých nepřehlédnutelných ukazatelů směru. Dánové, ti milí jižané severu! Ale nezdálo se mi nic.

Cestou na autobusovou zastávku jsme postupně potkali několik lidí, všichni patřili k Paulovým sousedům, s každým jsme se zastavili a chvíli si povídali. Dvě dámy nás učily, jak se má správně v Portugalsku při setkání líbat. Ve Francii se to dělá třikrát, tady dvakrát. Paní byla veselá a líbala nás mockrát. Při rozloučení už trochu vychladla, a tak jen omluvně, že se to musí, políbila dvakrát Evu a dvakrát mne.

Paulo nás informoval: „Ona pochází z Timoru.“

„No jo, Timor a jeho parta,“ řekla vtipně Eva a pak vysvětlovala Paulovi, co jsme to v dávném dětství četli za literaturu, a vzpomínala, jak náš sovětský hrdina Timur maloval na domy lidí, kterým jeho parta pomáhala, pěticipou hvězdu. Já už jsem tuhle epizodu dávno zapomněl, teď se mi díky Evě vybavila. Snažil jsem se vtipně vysvětlit, že autor té dětské knížky Arkadij Gajdar měl vnuka, který se nakonec stal otcem ruských ekonomických reforem po pádu komunismu.

Paulo všechno vyslechl a k tématu se vyjádřil sice stručně, zato česky: „Orion, vaše čokoládová hvězda.“

Přestože se mi v tu chvíli zdála propast mezi našimi minulými zkušenostmi nepřeklenutelná, napadlo mě, že možná prožijeme veselý večer. Vystoupili jsme z jazzového autobusu v centru města a vydali se hledat nějaký příjemný noční klub. Ulice byly poloprázdné, ale ne pusté. Vzpomněl jsem si na noční centrum Prahy a uvědomil si, jak se tu vlastně cítím bezpečně. Než jsem to stačil říct Paulovi, ocitli jsme se uprostřed rvačky mezi Portugalci a Rusy. Kolem proběhli dva zkrvavení hoši ze země, kde kdysi znamenalo včera zítra, na což se už dneska nikdo nepamatuje, protože příslušníci tohoto velkého národa vytvářejí své činorodé menšiny v celém světě a snaží se často protloukat, jak se dá, hlavně na úkor domácích. Tentokrát neuspěli, jejich ústup byl rychlý a jednoznačný, těsně kolem nás.

Paulo vyprávěl, jak jednou přišel ke svému autu a nějaký člověk se mu zrovna snažil vyrvat víko kufru a vykrást mu ho.

„Co děláš?“ zeptal se ho Paulo klidně.

„Co je ti do toho?“ řekl zloděj.

Tak si Paulo odemkl a sedl si za volant, že odjede. Zloděj se lekl a povídá:

„Jo, sorry, tak to je tvoje? OK, OK, tak nic...“

Pak se ještě chvíli bavili a Paulo odjel.

Prošel jsem jako posel naší trojice několik nočních klubů, neboť všude se platilo vstupné až tehdy, když jste si to prohlédli a definitivně se